

GEOGRAFIJA U VELIKOJ BRITANIJI

H. R. WILKINSON

Danas je geografija u Vel. Britaniji jamačno u boljem stanju nego u bilo kojem prošlom razdoblju njezine relativno kratke historije. Uz brojne lokalne organizacije postoji pet vodećih nacionalnih društava, koja unapređuju nauku u različitim smjerovima. Geografi su dobili katedre na gotovo svim sveučilištima Vel. Britanije i njihovim ograncima (college), kao i u čitavoj Britanskoj zajednici naroda. Te različite škole daju dovoljan broj kvalificiranih geografa ne samo za nastavničku geografsku službu, već i za sve veći broj mjesta od hidrografske službe do gradskog i pokrajinskog planiranja. Istraživanja se vrše na brojnim poljima geografije i primijenjenih grana. Rezultati se objavljuju u stalnim publikacijama, koje izdaju sveučilišne ustanove i državni istraživački zavodi.

Pred samih 70 godina bilo je u V. Britaniji općenito prihvaćeno mišljenje profesora G. H. Darwina iz Cambridgea: »Ja ne vidim, kako geografija može biti predmet intelektualnog rada«. Iz ovog se vidi relativna mladost britanske geografije kao nauke. Jedna je generacija vrlo kratko vrijeme u razvitku bilo koje grane znanosti, i zbog tog nedostatka perspektive ne možemo potpuno shvatiti napredak, koji je u geografskoj nauci postignut posljednjih godina.

Treba naglasiti, da je geografija u Britaniji počela kasnije nego u Francuskoj i Njemačkoj. Njezini su osnivači vodili tešku borbu da je postave na pravu akademsku osnovu. Ta borba još nije potpuno završena. Geografija u Vel. Britaniji još uvijek trpi od svoje mladosti, i to se odražava u ostrim raspravama o njezinoj pravoj definiciji na svim stručnim sastancima geografa. Njena se mladost ogleda i u općem shvaćanju geografije. Običan čovjek još uvijek smatra geografiju kao nekom vrsti poštanskog popisa mjesta, a geografa živim zemljopisnim rječnikom. Danas nastupa nova generacija, koja je mnogo bolje upoznata sa svrhom i značenjem struke. Geografija nije više u školama pepeljuga nastavnog plana, »koju predaju učitelji nespobni da predaju nešto drugo«.

Kraljevsko geografsko društvo (The Royal Geographical Society) — Svaka rasprava o britanskoj geografiji u doba njezine mladosti mora početi s Kraljevskim geografskim društvom. Društvo se razvilo iz »R a l e i g h k l u b a« osnovanog g. 1827., a sačinjavali su ga ljudi, koji su proputovali razne krajeve svijeta. Oni su se okupljali u klubu, da ispričaju osobna isku-

stva. Društvo je stvarno osnovano 1830. g., a njegovih prvih 460 članova bile su uglavnom istaknute ličnosti svih područja društvenog života. Oni su mogli pomagati geografsku aktivnost, bilo da učestvuju u geografskim istraživanjima i otkrićima, što su neki radili, ili mnogo češće, da novčano pomažu putovanja i istraživanja. U početku se društvo toliko zanimalo za istraživanja i otkrića, da nije bilo ni traga akademskom sadržaju geografije. Ali kasnije je analitička strana geografije počela privlačiti pažnju; osobito kada je stalnim pritjecanjem podataka postalo isto tako važno, da se oni usporede, analiziraju i srede, kao i da se dalje prikupljaju. Drugim riječima, društvo se moralo opredijeliti za selekciju i naučnu obradu. Taj je zadatak zahtijevao znanje i iskustvo, ali tada nije bilo akademskih geografa, koji bi se mogli posvetiti tom radu. Društvena je uprava uočila mogućnost razvoja geografije u akademsku struku. Nakon John Scott Keltijeva Osvrta na geografiju na kontinentu 1885. g. počeo je pokret, da se geografija uvede na sveučilišta, i napokon je 1899. g. došlo do osnivanja Geografskog instituta (School of Geography) u Oxfordu sa Halford Mackinderom na čelu.

Pogled na prošle i sadašnje brojeve Geographical Journala daje nam dovoljan pregled smjera društvene djelatnosti. U starijim primjercima glasila nije bilo analitičkih članaka, a o Vel. Britaniji pisalo se vrlo malo. Objavljivani su uglavnom članci o dalekim mjestima, koji su bili obična deskripcija. U kasnijim brojevima istraživanja i otkrića nisu toliko isticana, premda im se i dalje davala važnost. Čak i danas Journal štampa izvještaje o istraživanjima, kao na pr.: Istraživanja u centralnom Borneu od Toma Harrisona u prosinačkom broju g. 1949. No, u istom broju nalazimo članak Obalni profili u Devonu i Cornwallu, koji u časopisu zastupa naučnu stranu, koja se razvija u zadnjih dvadesetak godina. Izgleda, da je ta strana u relativnom porastu prema tradicionalnoj ulozi Journala. Ali ipak, Journal nije postao potpuno organ znanstvene geografije. Njegov sadržaj nastoji da zadovolji popularnoj i naučnoj geografiji. Ta razborita politika njegovih urednika ogleda se u velikoj prodi i u visokom ugledu, koji časopis uživa u čitavom svijetu.

Rad toga društva i njegovu ulogu u britanskoj geografiji simbolizira njegov dom u Londonu u ulici Kensington Gore. Ta krasna zgrada kupljena je 1911. g. od tadašnjeg predsjednika Donjeg doma za 100.000 funti. Kasnije su je proširili i lijepo opremili. Najpoznatija je zbirka karata, koja je otvorena preko čitave godine. To je bogata kolekcija odličnih karata, među kojima su mnoge manuskripti. Tu je zatim dobro uređena knjižnica, kojom se koriste članovi društva, kao i muzej, za koji se nadaju, da će se razviti u specifičnom smjeru. Dalje postoje: izložbene prostorije, soba za kartografske kurseve, pušione, čajne sobe, sobe odbora i savjeta te crtaona.

Društvenim poslovima rukovode savjet i stalan štab knjižničara, kartografa, činovnika i kućepazitelja. Rad nadziru predsjednik i počasni tajnici. Taj rad obuhvaća i izdavanje Journala i Magazina. Posljednji je popularan časopis, dobro ilustriran fotografijama u boji, ima veliku prođu, od čega ima društvo znatan novčani prihod. Društvo ima na godinu oko jedanaest večernjih i osam poslijepodnevni sastanaka. Tu se

čitaju predavanja, obično ilustrirana projekcijama, a prikazuju se i filmovi. Društvo također potiče i pomaže istraživanja i otkrića dodjeljivanjem odlikovanja i novčane pomoći. Posuđuje aparate i karte. Povremeno društvo formira razne odbore, koji se bave geografskim problemima. Tako na pr. postoji stalan komitet za geografske nazive, kao i komitet za geografska zvanja; oni se sastaju periodično u domu društva.

Članstvo u društvu omogućeno je svakom, tko se interesira za geografiju. Upisnina je 5 funti, a godišnja članarina iznosi 3 funte. Danas ima 5 do 6 hiljada članova. Možda društvo nije više tako utjecajno, a relativno niti bogato, kao što je nekada bilo, ali mu je dom još uvijek priznat kao centar geografije u Velikoj Britaniji.

Škotsko kraljevsko geografsko društvo (The Royal Scottish Geographical Society) — osnovano je tek 1884. g., ali usprkos kasnijem početku brzo je dostiglo ugledan položaj ne samo na Britanskim otocima, već i u čitavom svijetu. Škotlandanin se isticao u geografskim pothvatima znatno prije osnivanja društva. Veliki istraživači: Mackenzie, Ross, Bruce, Mungo Park i Livingstone bili su Škotlandani. Škotlandanin su ne samo u istraživanjima, već i na drugim područjima mnogo pridonijeli napretku geografije. Gospođa Mary Somerville napisala je Fizičku geografiju, koja se može smatrati prvim sistematskim izlaganjem te vrste na engleskom jeziku. Među ostale istaknute škotske pionire te vrste spadaju: Archibald Geikle, Keith Johnson — kartograf i John Cleland. Gotovo sve velike enciklopedije štampane su u Edinburghu, mnoge su od njih imale izrazito geografski karakter, a u 1885. g. izdavačke kuće Johnson i Bartholomew izdale su više od polovine karata tiskanih u čitavom svijetu. To je bila osnova, s koje treba promatrati osnivanje Škotskog geografskog društva. Nije stoga ni čudo, što se ono tako brzo uzdiglo.

Škotsko društvo bilo je isprva organizirano po uzoru Kraljevskog geografskog društva, ali se uskoro od njega počelo razlikovati. Prvih godina članstvo je prešlo tisuću. Značajno je, da je u prvom predavanju u društvu govorio H. M. Stanley o Africi, a u prvoj svesci predavanja, koja su održana u društvu, samo su tri članka o Škotskoj, svi su ostali opisivali daleke krajeve.

Aktivnost društva postepeno se mijenjala. Pod uredništvom M. Newbigina, početkom ovog stoljeća, ono je postalo glavni organ naučne geografije na britanskim otocima. U tom je pogledu povremeno zasjenilo i samo Kraljevsko geografsko društvo. Mnogi profesor geografije u Vel. Britaniji objavio je svoj prvi rad u Škotskom kraljevskom geografskom magazinu. Pod istaknutim uredništvom gđice Newbigina Škotski geografski magazin uživao je ugled širom svijeta stručnošću rasprava i opremom.

Danas je Škotsko geografsko društvo više pokrajinsko. Pokazuje tendencu, možda ispravno, da svoje aktivnosti koncentrira na Škotsku. Tako su u decembarskom broju 1949. g. od šest članaka tri obrađivala neki škotski problem. Društvena biblioteka također većinom sakuplja djela, koja se odnose na Škotsku.

Sada ima Škotsko kraljevsko geografsko društvo preko 2000 članova. Održava prosječno pedesetak sastanaka na godinu. Ti su sastanci brojni zato, jer se predavanja ne održavaju samo u Edinburghu, nego i u Glasgowu, Aberdeenu i Dundeeu. Po svojim pokrajinskim ograncima razlikuje se Škotsko društvo od svog engleskog partnera. Ali u pogledu dodjeljivanja nagrada i odlikovanja za geografske radove, kao i formiranja odbora za razna geografska pitanja, ono je slično engleskom društvu. U njemu su učlanjene i različite ustanove, na pr.: Škotski konzervatorski odbor (The National Trust of Scotland).

Geografsko udruženje (The Geographical Society) — Geografi su isticali, da njihova struka ima najveće značenje u odgoju. Zbog toga je i došlo početkom ovoga stoljeća do osnivanja Udruženja geografa Vel. Britanije. U početku je to bilo udruženje nastavnika geografije koleda i sveučilišta. Značajan je bio naziv njihova glasila Učitelj geografije (The Geographical Teacher). I zaista su u njegovu prvom izdanju svi članci raspravljali različite probleme geografske nastave.

I danas većina od 3.500 članova otpada na nastavnike geografije. Radom društva upravlja nekoliko savjeta, koji predstavljaju različite tipove škola: osnovu i razne grane srednjih škola. Razvitkom sveučilišne nastave u posljednim godinama udruženje je poprimilo naučnije obilježje. Glasilo društva dobilo je nov naziv Geografija (Geography) i počelo donositi naučne rasprave. Mnoge poslove udruženja vode predstavnici sveučilišta, na pr.: uredništvo, tajništvo i t. d., tako da se rad udruženja ne odnosi više samo na metode i bit nastave, već i na unapređenje samog geografskog proučavanja. Taj se smjer opravdava nastojanjem, da nastava i naučno istraživanje idu uporedo i da jedan ne može biti bez drugoga.

Udruženje ima izrazito pokrajinski karakter, i naročito je jako u velikim gradovima kao u Liverpoolu, Manchesteru, Leedsu, Birminghamu i t. d. Središte mu je dugo vremena bilo u Manchesteru, a sada se premješta u Sheffield. Ima ukupno 58 ogranaka, koji rade prema mjesnim prilikama. Na čelu udruženja je predsjednik, ali i svaki ogranak ima svoga predsjednika i tajnika, koji su odgovorni za njihov mjesni program predavanja i drugog rada. Skupni sastanak udruženja održava se svake godine u Londonu, kao i jedna proljetna konferencija, koju organizira svaki puta drugi mjesni ogranak. Posljednja prilika omogućava članovima udruženja, da pod stručnim vodstvom upoznaju razne krajeve zemlje. Posljednje proljetne konferencije bile su u Liverpoolu i Falmouthu u Cornwallu.

Članarina udruženja vrlo je malena, što je velika prednost. Skromna članarina iznosi svega dvanaest i po šilinga na godinu, a za studente je još manja. Članovi se mogu koristiti dobrom knjižnicom, kao i raznim pomagalicama, od kojih udruženje ima dobre kolekcije. Knjige se šalju članovima i poštom. Dalje, udruženje priprema nastavne kolekcije topografskih karata s odgovarajućim geološkim podacima, dijapozitive, popise epidijaskopskih ilustracija, filmove i filmske tekstove. Slično Kraljevskom geografskom društvu udruženje ima stalne namještenike, kao i honorarne savjetnike. Danas je jedan od njegovih najvažnijih odbora onaj za određivanje

gravitacione zone grada (Urban spheres of Influence); na čelu mu je A. E. Sm a i l e s. Taj odbor organizira nacionalno istraživanje gradova, pri čemu mu pomažu škole.

Britansko udruženje, sekcija E (The British Association, Section E) — Naučni odbor, kako još zovu Britansko udruženje, osnovan je 1831. god. Uz ostale stručnjake ono potpomaže i okuplja geografe, te njihov rad povezuje sa drugim znanostima. Glavna aktivnost Britanskog udruženja ogleda se u godišnjem zboru, koji se održava po raznim gradovima Vel. Britanije i Britanske zajednice naroda. Takvi raznovrsni interesi Britanskog udruženja nametnuli su još u početku potrebu stvaranja sekcija. Sekcija E predstavlja geografiju; osnovana je 1851. g. Sekcija ima svog predsjednika i časništvo, a predsjedništvo predstavlja najvišu čast, na koju može da aspirira geograf. Prošle je godine bio u Birminghamu predsjednik S. W. Wooldridge sa King's Collegea u Londonu, a ove godine u Edinburgu O. J. Howarth, škotski geograf.

Na svakom sastanku sekcije čita se oko 20 referata — svaki traje do pola sata. Poslije svakog referata slijedi kratka diskusija. Predsjednik pročita adresu o geografskom problemu, koji njega interesira. Obično je to šira tema i odnosi se na one probleme, koji u datom momentu pobuđuju naučni interes. Na pr. tema prof. Wooldridgea glasila je: Brdoviti dijelovi Britanije (Upland Places of Britain). U njoj je data sinteza naših novijih radova o erozivnim zaravnima. Na sastanku Britanskog udruženja, koji je održan u New Castleu 1949. g., profesor Dudley Stamp dao je značajan referat: Plansko iskorišćivanje zemlje (The Planing of Land Use). Naslovi još nekih referata u 1949. g. glasili su: Klimatske potrebe glavnih oblika prirodne vegetacije, Natapanje australskih polja, Migracije u Anglo-egipatskom Sudanu, Lokalne novine i regionalni geograf i t. d. U Edinburgu održana je 1950. g. serija Ogilviea i mnoga predavanja iz historijske i ekonomske geografije. Go-predavanja o prirodnim bogatstvima Škotske, pod predsjedništvom A. G. dišnji je zbor također prilika za stotinu ekskurzija: geografske, geološke, botaničke, društvene, industrijske i t. d. Geografske ekskurzije obično priprema i vodi najbliži sveučilišni institut. On priprema literaturu, karte, vodiče i prevozna sredstva. Tu su rasprave, ručkovi i druge društvene priredbe, koje omogućuju učesnicima, da se sastanu i raspravljaju u ugodnoj atmosferi. Rad Britanskog udruženja privlači široku pozornost. Predavanja se objavljuju u štampi gotovo svaki dan, i tako je nauka za kratko vrijeme privukla pažnju javnosti.

Institut britanskih geografa (The Institut of British Geographers) — Mnogo uže prirode od sekcije E Britanskog udruženja jest Institut britanskih geografa, općenito poznat pod kraticom I. B. G. Njegov rad nije tako popularan kao rad Britanskog udruženja, ali to je izvjesno danas najznačajnija geografska ustanova u V. Britaniji. Institut je osnovan tek 1933. g. Osnivači su mu bili mala grupica sveučilišnih geografa. Oni su zamislili izrazito stručno udruženje sa ciljem da se unaprijede geografska istraživanja. Uvidjeli su, da mladi sveučilišni geografi teško nalaze mogućnosti,

da objave svoje radove, a neobjavljeni su radovi kao izgubljeni. Osnivači su se nadali, da će organizacija takve vrsti moći da omogući objavljivanje manjih rasprava i opširnijih monografija. Nadalje bi takav institut bio mjesto za raspravu o geografskim idejama i omogućio bi naučnim radnicima, da u užem krugu raspravljaju o svojim posebnim problemima.

S takvim zamislima počela je I. B. G. Godišnji ulog od dvije funte po osobi ulagan je u fond za publiciranje. Odmah je postignut uspjeh, pristupilo se tiskanju rasprava. Institut još nema svog stalnog sjedišta. Članovi mu se sastaju na poziv nekog sveučilišta i svake godine u drugom mjestu. Dosada su održani sastanci u Oxfordu, Cambridgeu, Londonu i Aberystwyth-u. Godišnje se održava jedan sastanak, i to u siječnju i na njemu se čita otprilike dvadesetak radova pred strogo kritičnim auditorijem stručnjaka, kojih ima obično preko stotinu. Čitanje rasprava pred takvim auditorijem predstavlja ogromno iskustvo i ističu se najbolji predavači. I pored stroge kritike prevladava prijateljski duh, a sukobljavanje gledišta ide u korist nauke. Provjeravaju se teorije i odbacuju, ako su netočne. Stručnjaci se upoznaju i izbjegava se dvostruko istraživanje. Mladi stručnjaci iznose nove poglede iz nekog užeg područja i unose živost u rad. Stariji ljubomorno čuvaju provjerena gledišta i paze da ne propadne ono, što je teško postignuto.

Osim toga I. B. G. priređuje svakog septembra jedan terenski sastanak. Kako terenski rad sve više privlači pažnju geografa, septembarški sastanak mnogo koristi osobito praktičnom demonstracijom tehnike rada.

Dosada je I. B. G. štampao 16 svezaka rasprava i monografija. Među novijim najznačajnijim geografskim doprinosima ističe se: Građa, površje i otjecanje u jugoistočnoj Engleskoj od S. W. Wooldridgea i D. L. Lintona, kao i Insolacija i reljef od A. Garnett. Izdanja I. B. G. dobro su opremljena, a pri tome imaju stručan karakter. Tisak je dobar, crteži su jasni. Osnivanje I. B. G. znači velik korak naprijed za britansku naučnu geografiju i može se očekivati u bliskoj budućnosti proširenje zadaća i rada. Ima oko dvije stotine i sedamdeset stalnih članova, što je dosta visok broj, ako se uzme u obzir karakter ustanove.

Ostala društva — Sa pet društava, koja smo dosada opisali, nismo iscrpili listu geografskih organizacija u V. Britaniji. Ima još dosta ustanova, koje imaju izrazito geografsko obilježje. Tu spada na pr.: The Play Society sa središtem u Herefordu. Iako udruženje ima primarno sociološki karakter, ono se ipak interesira za geografske ekskurzije kako lokalne, tako i putovanja na kontinent. Postoji i Geografska terenska grupa, koja pomaže izvođenje ekskurzija, naročito u Evropu, dajući savjete o voznom redu, cijeni karata, novčanom kursu i t. d. To je čisto dobrovoljna organizacija. Savjet za unapređenje terenskih izučavanja vrlo je važna novoformirana organizacija za terenske studije geologije, geografije, botanike, zoologije i srodnih terenskih nauka. Savjet je povezan sa sveučilištima i školama te prima stalnu potporu od Ministarstva prosvjete. Održava tri stalna terenska centra: Malham u Yorkshiru, Flatfoot u Norfolku i Juniper Hall u Surrey. Iskusno

terensko vodstvo i jeftin smještaj samo su dio usluga tog društva. Sveučilišta i škole iskorišćuju ta središta za terensku nastavu.

Važna je i suradnja među raznim geografskim društvima. Nedavno je na pr. predsjednik Kraljevskog geografskog društva g. Harry Lindsey postao predsjednik Geografskog udruženja. Svake godine Kraljevsko geografsko društvo poziva Geografsko udruženje na jednodnevni sastanak u svome domu. God. 1950. predsjednik E-sekcije Britanskog udruženja, prof. S. W. Wooldridge, bio je također predsjednik Instituta britanskih geografa. Škotsko kraljevsko geografsko društvo održava veze sa Britanskim udruženjem. Pet velikih društava dovoljno je za potrebe geografa u V. Britaniji, da ujedine njihova nastojanja, usklade mišljenja i podignu ugled geografije kao nauke. Usprkos rivalitetu, koji je vladao među njima u prošlosti, geografska društva danas iznenađuju vrlo malim međusobnim trvenjima. Malen je još i razmjerno nepoznat Nacionalni geografski komitet, u kojem su okupljeni samo najugledniji geografi radi veze između geografskih društava, i služi kao zajednička veza sa Međunarodnom geografskom unijom.

Geografija na sveučilištima — Geografija se na britanskim sveučilištima predaje tek posljednjih pedesetak godina. Početkom ovoga stoljeća postojala su tri sveučilišna geografska instituta: u Oxfordu, Cambridgeu i Londonu. Bio je samo jedan profesor geografije — L. W. Lyde na University Collegeu u Londonu; druga su dva sveučilišta imala samo predavače. Na nekim drugim sveučilištima predavalo se nešto geografije, a predavali su je većinom geolozi, historičari i ekonomisti. Danas ima u Vel. Britaniji oko dvadeset profesorskih položaja za nastavu geografije, a još više geografskih instituta. Utjecaj dvaju ratova, razvitak društva i odgojnog sustava doveli su do te promjene. Od 1900. g. nameće se Britancima potreba, da bolje upoznaju vlastita bogatstva i njihovo iskorišćivanje, kao i ostale narode i zemlje svijeta, u kome su oni tek malen dio. Značajne društvene promjene, naročito školske revolucije od 1921. i 1944. g., proširile su osnove nastave, i geografija, kao naučna i korisna disciplina, dobivala je sve jaču ulogu u školskom programu. Jačanje geografske nastave poklapa se s općim ustanovljenjem srednjih škola humanističkog smjera između g. 1920. i 1930. Zadnjih 10 godina od 1940.—1950. postignut je veći napredak na sveučilištima U toku tog vremena ustanovljena su nova profesorska mjesta i povećano je osoblje. Na nekim se sveučilištima broj studenata geografije potrostručio, dok se na ostalima znatno povećao — tako da se postavilo pitanje njihova budućeg zaposlenja. Ali, oni veoma brzo nalaze zaposlenje, i to ne samo u školi, već i u industriji i državnim ustanovama. Dostigli smo stadij, u kojem je geografija prihvaćena kao vrlo korisna obrazovna nauka, slično kao klasični predmeti u XIX. stoljeću. Pored toga pruža i duševna zadovoljstva, koja proističu iz njena sadržaja.

Da li je osim opće obrazovne vrijednosti geografija postigla još nešto u proteklih pedeset godina? Svi veliki pioniri geografije na sveučilištima, kao: Roxby, Mackinder, Fleure, Herbertson, toliko su bili zauzeti nastavom, da nisu imali dovoljno vremena za naučno istraživanje,

koje je dobilo maha tek u godinama između dva rata, kad je odgojena prva generacija geografa.

Geografski instituti sveučilišta znatno se razlikuju po svojoj organizaciji i karakteru. Oni se također razlikuju po grani geografije, koju proučavaju, ali za određeni nivo znanja garantiraju interuniverzitetski ispitivači, što je u Vel. Britaniji uobičajeno. Poslije epohe Mackindera i Herbertsona Oxford nije dugo držao svoj prioritet. Brzo su ga prestigli Cambridge, London i Liverpool.

Možda je najzanimljivija historija geografske škole u Cambridgeu. Ona je poslije Prvog svjetskog rata bila u opadanju, ali se iz rata povratila grupa entuzijasta odlučna da joj ulije nov život. Među reformatorima bio je glavni F. Debenham, koji je kasnije dugo godina držao katedru. Škola je sistematski organizirana. Pozvan je bio jedan historičar, da predaje historijsku geografiju, geolog fizičku geografiju, etnograf antropogeografiju i matematičar kartografiju. Ti su stručnjaci napustili vlastite nauke i svoj rad koncentrirali na geografiju. Na taj su se način na dosta dobrim temeljima razvile grane geografije. Naravno, da je ovaj put imao svojih negativnih strana, možda su neke strane geografije bile naglašene na štetu drugih, a regionalna sinteza bila je zanemarena. Ipak je takav sistem dao neke od naših najpoznatijih geografa, kao: H. C. Darby (historijska geografija), W. Steers i V. Lewis (fizička geografija). Cambridge i dalje ostaje u mnogom pogledu najistaknutija geografska škola u Britaniji. Ima tu prednost, što posjeduje krasnu zgradu, bogatu kolekciju aparata svih vrsta, dobro opremljene laboratorije i jedinstvenu biblioteku. Stanovit broj koleđa u Cambridgeu daje sada stipendije za geografiju, i nekoliko nastavnika Geografskog instituta postali su članovi koleđa u znak priznanja za njihov rad.

U Londonu, međutim, geografija se razvija više u regionalnom smjeru. Gotovo sva predavanja, bitna za akademski stepen, bila su regionalna. Program londonskog sveučilišta nedavno je revidiran, i neka su predavanja regionalne geografije ukinuta. Ekonomska je geografija sve više naglašena u Londonskoj ekonomskoj školi (London School of Economics), historijska geografija u Birkbecku i University Collegeu. Londonsko sveučilište sastoji od nekoliko koleđa, a svaki od njih ima vlastiti geografski institut. Londonska ekonomska škola i King's College imaju povezanu nastavu. Tu su brojni profesori: S. W. Wooldridge na King's Collegeu, R. O. Buchanan i L. Dudley Stamp na Londonskoj ekonomskoj školi H. C. Darby na University Collegeu, W. G. East na Birkbeck Collegeu, G. Manning na Bedford Collegeu i t. d. Premda su jaki u pogledu nastavnog osoblja i studenata, osjeća se nedostatak povezanosti. Pokušalo se, da se studenti okupe interkoležskim predavanjima, a postoji geografski savjet radi međusobnog povezivanja različitih geografskih instituta. Sistemu nastave nedostaje elastičnost zbog krutih propisa, kojima je određena ispitna funkcija, koju ovaj univerzitet vrši na stotinu povezanih koleđa u Britaniji i Britanskoj zajednici naroda.

Gotovo sva provincijska sveučilišta imaju jake geografske institute. Liverpool je prvi poslije Londona uspostavio katedru geografije. P. M. Roxby je za vrijeme svoga četrdesetgodišnjeg rada osnažio institut i

usmjerio ga prema historijskoj i regionalnoj grani. I Manchester pod vodstvom H. J. Fleurea bio je među najuglednijim institutima. H. J. Fleure nagrađen je zbog svog geografskog rada članstvom Kraljevskog znanstvenog društva, i to je jedan od rijetkih geografa, koji su postigli tu čast. Ostali provincijalni univerziteti razvili su se kasnije i sada imaju napredne institute, koji su ravni bilo kojem u zemlji. Sheffield je na pr. pod vodstvom D. L. Lintona zadnjih godina naglo izbio naprijed.

Kakav je napredak postignut u geografskom istraživanju u toku pedesetgodišnje sveučilišne aktivnosti? Zanimljivo je, da dok se britanska geografija ispočetka bavila otkrićima i istraživanjem prekomorskih zemalja, njezin se akademski razvoj uglavnom koncentrirao na proučavanje domaćih otoka. Između ratova gotovo nije bilo proučavanja ostalog svijeta, tako da na engleskom nismo imali vrijedne analize neke evropske zemlje, kao na pr.: Jugoslavije, Italije, Poljske, Španjolske ili Rusije. Zapravo je bilo popularno pisanih školskih knjiga, ali male naučne vrijednosti. Čak su se Francuska i Njemačka površno obrađivale. Isto vrijedi i za vanevropske zemlje. Osim školskog priručnika imali smo malo literature o Africi. Zadnji je rat pobudio interes i za krajeve izvan Britanskih otoka, a mnogi su britanski geografi tek tada počeli ispitivati strana područja po metodama, kojima su ispitivali vlastitu zemlju. Mnogi su geografi bili za vrijeme Drugog svjetskog rata zaokupljeni pisanjem priručnika za mornaričku komandu. Izdavali su ih prof. Mason u Oxfordu i Dr. Darby u Cambridgeu. Na pr. djelo o Jugoslaviji ima tri sveska. Priručnici su bili uređeni za specijalne svrhe, zato nemaju naučan karakter, ali tada se pokazalo naše nepoznavanje geografije velikog dijela svijeta. Sada mnogi geografi obrađuju vanbritanske krajeve. Uspostavljanje katedara geografije u Achimoti na Zlatnoj obali, Makereri u Ugandi, na sveučilištu Ceylona, u Singapuru i možda na novom Zapadno-indijskom sveučilištu na Jamaici početak je pravilnog smjera. Među stručnjacima za druge zemlje svijeta mogu se spomenuti slijedeći: O. H. K. Spate (Indija), W. R. Mead (Finska), F. J. Monkhouse (Belgija), R. E. Dickinson (Njemačka) kao predstavnici novih nastojanja.

Ali većina britanskih geografa i dalje radi na domaćem zemljištu. Već je pred rat mnogo učinjeno pod vodstvom prof. Dudley Stampa na snimanju iskorišćivanja tla Vel. Britanije, i to je predstavljalo velik korak naprijed u poznavanju zemlje i ujedno je omogućilo Ministarstvu poljoprivrede, Ministarstvu za planiranje gradova i pokrajine, da svoju politiku osnivaju na stvarnoj i zdravoj osnovi. Prof. E. G. R. Taylor započeo je prije rata rad na izradi Nacionalnog atlasa V. Britanije i bile su pripremljene neke provizorne karte, što je omogućivalo, da poslije rata počne izdavanje atlasnih karata 1:625.000. Zamašan je napredak učinjen i na polju geomorfologije. Ispitivanja S. W. Wooldridgea i D. L. Lintona praktički su revolucionirala naše shvatanje reljefa južne Engleske. Djelo J. A. Steersa o obali Engleske i Walesa bilo je značajna sinteza, koja je imala praktičnu primjenu, jer je ukazala na potrebu zaštite obalnih područja. Na drugim poljima također su dovršeni važni radovi. H. C. Darby dao je novo shvaćanje o historijskoj geo-

grafiji u svome djelu: *Historijska geografija Engleske prije 1800. godine*. Njegovo tumačenje historijske geografije kao rekonstrukcije geografije prošlosti stvorilo je nove, široke mogućnosti. Sada se objavljuje njegovo veliko djelo u šest svezaka o geografiji Britanskih otoka u 11. stoljeću (podaci iz perioda Viljema Osvajača u Domesday book) i vjerojatno će sa Iskorišćivanjem zemljišta od Stampa predstavljati epohalno dostignuće. W. Smith, koji je nedavno postavljen na katedru u Liverpoolu, radio je prije rata na proučavanju ekonomske geografije V. Britanije. Za vrijeme rata vlada ga je konsultirala u pitanjima smještanja industrije. Njegova su istraživanja objavljena u *Ekonomska geografija V. Britanije*, koja je s mnogo strana povoljno ocijenjena i predstavlja velik napredak prema svim dosada objavljenim djelima te vrste.

Geografsko proučavanje naselja, koje u širem smislu obuhvaća seoske i gradske pojave, pobudilo je interes prije 1939. g. Na tom se području isticao R. E. Dickinson. Specijalizacija u geografiji gradova sigurno nije slučajna, jer 80% našeg stanovništva živi u njima, a zgrade pokrivaju oko 10% cijelog našeg zemljišta. Ekonomika V. Britanije zahtijeva, da se svaki pedalj zemlje najbolje iskoristi. U toliko više, što su najbolja tla upotrebljavana za gradilišta, te je već prije rata problem postao neodgodiv. Poslijeratni zakon o planiranju gradova i zemlje znači stvarnu nacionalizaciju zemlje, jer vlada može oduzeti zemljište, gdje i kada ona smatra potrebnim, i tko po svojoj volji mijenja tla, mora za svako korišćenje plaćati taksu. Strogo se nadzire iskorišćivanje cjelokupnog zemljišta. Svagdje je provedeno zoniranje zemljišta: za industriju, za stambene četvrti i za poljodjelske svrhe. Time je dat nov podstrek, i istraživanje naselja dobilo je praktično značenje. Poslije rata mnogi geografi rade kod državnih i gradskih ustanova za planiranje. Sređeni su izvještaji za mnoge okruge i gradove i najvećim dijelom su strogo geografske prirode: Problem konurbacije Birminghama i Black Countryja (priredila sekcija za zapadni Midland) te Devon i Cornwall — parlamentarni izvještaj (pripremio Sveučilišni koledž za jugozapad). To su tek dva primjera mnogih takvih izvještaja. R. E. Dickinson je otišao u Ameriku (sveučilište u Syracuse), ali se tim istraživanjem mnogo bave F. W. Green (viši stručnjak Ministarstva za planiranje gradova i pokrajina) i A. E. Smailes (University College, London).

Proučavanje naselja djelomično je pospješilo mikroklimatološka istraživanja. Dr. Alice Garnett iz Sheffielda izvršila je velik pionirski rad u Yorkshirskim dolinama. Prof. W. Smith je u istom smislu obradio područje Liverpoola i prof. G. Manley (Bedford College, London) bavi se tim problemima.

U ovom pregledu istraživanja vršenih u zadnjim godinama napomenuo sam samo najvažnije. U zaključku želim naglasiti, da je u proučavanju geografije V. Britanije učinjen znatan napredak na specijalnim područjima, ali nema još pokušaja većih regionalnih sinteza. Divergentne specijalnosti moraju se sada okupiti radi detaljnije regionalne geografije

Britanskih otoka. Možda će slijedeća geografska generacija ispuniti ovu zadaću.

Geografija i narod — Ranije smo naglasili, da je javnost imala općenito krivo shvaćanje geografije. Ipak ne smijemo zaključivati, da britanska javnost nije sklona geografiji. Ima dosta znakova u obrnutom smislu. Tako je na pr. posljednjih godina objavljena ogromna literatura o raznim krajevima i državi uopće. Knjige o grofovijama Artura Mee, Batsfordove knjige o grofovijama, Nova prirodnjačka serija mali su dio mnogobrojnih izdanja koje nastoje da zadovolje danas u V. Britaniji vrlo raširen interes za prirodu. Bez pretjerivanja se može reći, da teško prođe jedan dan, a da se u izlozima ne pojavi kakvo novo djelo o različitim krajevima. Mnoge su od tih novih knjiga namijenjene specijalno turistima, ali druge čitaju ljudi, koji ne misle putovati, ali žele da se obavijeste o drugim mjestima, ili oni, koji imaju smisla za opisnu literaturu. Mnogi su nesvjesno »geografi«, jer poznaju krajeve. Smisao za karte drugi je znak ovakvog raspoloženja. Prodaja topografskih karata, osobito karte jednog inča (1 : 63.000) dostiže nedjeljno cifru od nekoliko tisuća komada. Veoma je popularna nova karta Britanije od 2 i pol inča (1 : 25.000), koja je sada dovršena. Velika pomoć nacionalnim parkovima, uzdržavanju pješačkih staza, čuvanju prirodnih ljepota, koje su bile u opasnosti da budu uništene — sve se to odražava u izvanrednom često oduševljenom stavu britanske javnosti kao cjeline prema zemlji i njezinim ljepotama. Možda je to djelomično odraz pretežno gradskog života i spoznaje štete, koja je počinjena godinama između ratova, kada su cestovni razvoj i gradska ekspanzija uništili mnogo ljepota naše zemlje. Ma kakav bio uzrok, činjenica je, da je taj interes vrlo raširen. Osjećaj za prirodne ljepote ne može se smatrati kao bit geografije, ali je sigurno, da ima geografsku vrijednost.

Uz te »nesvjesne geografe« naučnu geografiju pažljivo prati mnogo širi krug javnosti nego ikada ranije. Vanjski »Extra-Mural« institut britanskih sveučilišta i Radničko prosvjetno udruženje W. E. A. (Worker's Educational Association) organiziraju predavanja geografije na sveučilišnoj visini u svojim središtima po čitavoj V. Britaniji. Postoji i posebna literatura za potrebe slušača, koji posjećuju te kurseve. Tako je na pr. Englesko sveučilišno izdavačko poduzeće (English Universities Press) nedavno počelo izdavati pet geografskih svezaka od F. Debenhama, ranije profesora geografije u Cambridgeu, pod naslovom Geografski samouk. Već je otštampana prva sveska serije Ekonomska geografija od W. S. Thatchera i Primjenjena geografija od F. Debenhama. Sličan niz priprema izdavačka kuća Hutchinson. Prva je od te serije knjiga od A. E. Moodiea »Geografija kao osnova politike«. Druga djela te serije jesu: Suština i namjena geografije od S. W. Wooldridgea i W. G. Easta te Izviđanja i otkrića od H. T. Wooda.

Sretan znak za budućnost geografije jest, da diplomirani geografi nalaze sve brojnija i raznovrsnija namještenja. Razna ministarstva priznaju geografsku diplomu kao važnu kvalifikaciju za namještenje u planiranju,

kolonijalnoj administraciji, ministarstvu vanjskih poslova i mnogim drugim državnim službama. Poslovni ljudi također rado namještaju geografe, jer nalaze, da su im korisni u organizaciji prodaje proizvoda.

Svaka nauka ima svoju odgojnu i filozofsku vrijednost, a usto treba da osposobi za praktično zvanje. Mogli bi sa sigurnošću reći, da geografija u V. Britaniji ispunjava sve tri zadaće i pri tome uspijeva da između njih održi pravilnu ravnotežu. To nije malen uspjeh za tako mladu znanost, premda je ona oduvijek postojala u misli čovjeka.

SUMMARY

British Geography : A Review

by H. R. Wilkinson

Geography in Britain to-day is probably in a healthier state than at any previous stage in its relatively short history as a recognised science. There are five thriving national societies devoted to the advancement of the subject in its various aspects, besides a number of local organizations. Geographers have attained to the dignity of chairs in nearly all British Universities and affiliated colleges, both at home and overseas. Graduates from their various schools are sufficient in number and quality, not only to ensure the future of specialization in Geography at school level, but also to fill an increasing variety of posts ranging from hydrographical surveying to town and country planning. Researchers are active in a number of fields, both in the pure and applied branches, and there has been a steady, if unspectacular, stream of publications from University Departments and from State research teams.

Yet it was only seventy years ago that the view of Geography expressed by Professor G. H. Darwin of Cambridge was commonly held in Britain — »I cannot see how Geography pure and simple can be made the subject of intellectual training« This reference to his opinion is necessary to remind us of the novelty of British Geography as an accepted science. One generation is but a brief moment in the evolution of any branch of knowledge, and perhaps because of this lack of perspective, we are not yet in a position to fully comprehend the progress made by Geography in recent years.